

CĂRȚI NOI

Sentimentul brahmsian al îndepărtării

Întâlnirea cu *Cerul de sub pământ* (Editura Cronica, Iași, 2006) al lui Shaul Carmel ne pune față în față cu adevărurile fără fard despre condiția umană, făcându-ne să participăm cu intensitate afectivă la soliloquiul dramatic al omului care e conștient că drumul are un sfârșit și, din această perspectivă, începe jocul necontrafăcut dinspre centru spre marginea lumii vii. „Cerul de sub pământ” este un altfel de mod de-a privi *Dincolo*, așa cum numai multușorul Shaul Carmel o poate face: cu sentimentul că viața este mai puternică decât moartea, fiindcă „soarele / de pe tărâmul celălalt / răzbate / printre grăunțele de lut, / să însămânțeze, / din nou, / viața”. Dumnezeu îi vine în ospeție diminețile să-și bea împreună cafeaua ca doi vechi prieteni. Prietenie complexă și contradictorie, așa cum e și personalitatea gazdei.

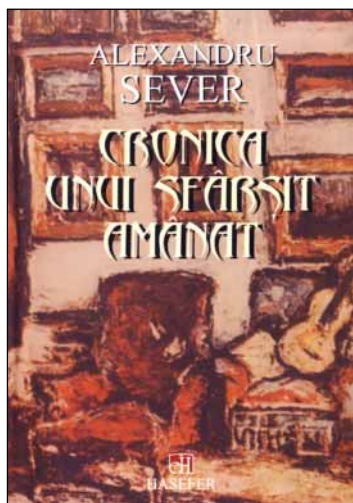
Ce s-a schimbat la Shaul Carmel? S-a produs, poate, o deplasare de accent: de la preamensurul iubirii, amestec de patimă și evlavie, care-i marcau poemele, la conștientizarea efemerului trecerilor pământene, a rotirii fără sfârșit a Timpului, a obsesiei morții. Știm, desigur, că fiecare dintre noi merge într-*acolo*. Dar una e să învățăm la școală că „toți se nasc pentru-a muri...” și alta e să încercăm drama pierderii cuiva apropiat. Totul începe din momentul în care apare gândul morții. Apoi vin presimțirile: „De la o vreme, Doamne, / Tot ce-ating se preface-n cenușă”. Se petrece un fel de-nstrăinare de sine a ființei de carne și sânge, cea în care exista dorința și rană, entuziasm și deziluzie. Există tristeți fără leac și nevoie de ocrotire. Grotescul („căruța cu nebuni”) e născut din sfâșierea ființei umane, din neputința de a înțelege ce s-a-ntâmplat cu cei care-au coborât din căruță (viața însăși). Ce rămâne? Rămâne Poezia, „albă” cum e „cămașa de în”; rămân „urmele de zbor / ale păsării care-ai fost / dacă ai fost...”. Îndepărtare, îndoială și speranță sunt, cred, semnele distinctive ale acestui jurnal liric, în care aparent-indiferența nu poate ucide iubirea, târcoalele date de sentimentul stingherii, nu fără pigment ironic, sarcastic, uneori, nu pot opri patosul structural al poetului. Mai ales, atunci când filosoful coboară în forum pentru a lupta, cu armele care-i sunt proprii, împotriva tuturor celor care neagă, azi, Holocaustul („Și Dumnezeu ardea”). Distorsionarea metaforei, atenția la detaliul infinitezimal, duritatea care ascunde sensibilitate - toate converg spre autoportretul celui care, preaiubind viața, îl roagă pe Dumnezeu să „insuflească descărnarea”.

Un volum de poezie răscolitor prin sinceritate, concizie, profunzime, în care forța faptului tragic și sugestiile trăirilor intime ne oferă o nouă înfățișare a celui pândit de „valul de frig”, tivit, totuși, c-un fir de speranță: existența perpetuată prin urmași.

IULIA DELEANU

Rănit pe frontul de Est, unde se aflase un timp în calitate de corespondent de război, tânărul Leonid Leordeanu, vâstar al unei vechi familii boierești, revine în Capitală și își reia ocupația de profesor la Facultatea de Filosofie. În împrejurările atroce din Transnistria, el salvase de la moarte o tânără evreică, Ruth Reichler, izbutind apoi, cu ajutorul unui unchi al său, generalul Constantin Leordeanu, s-o readucă pe față în București. Tatăl lui Leonid, Ion Leordeanu, om politic de prestigiu și fost prim-ministru, se află pe patul de moarte, dar mai apucă să asculte relatarea fiului său și să-i aprobe intenția de a se căsători cu Ruth: „La urma urmei, de ce nu? O soție evreică, după ce atâta vreme ne-am bătut joc de ei, poate să fie o foarte bună acoperire... adică, un foarte bun pașaport pentru ziua de mâine!”. Obstacolul survine din partea opusă: bunicul fetei este rabin! O cununie *sui generis* a celor doi este oficiată în cadrul intim de un prieten al lui Leonid, matematicianul Rebedea, spiritele invocate pentru a pecetui legătura fiind Pitagora și Platon, Spinoza și Pascal, Euler și Lobacevski. Dar tinerii nu vor locui împreună, din teama de a nu o primejdi pe Ruth. Lui Leonid îi revine sarcina de a pleca la Iași, spre a răspunde chemării adresate generalului Leordeanu de verișoara sa, Bogdana – prilej de a lua cu sine și de a citi în tren manuscrisul unchiului Mihăilă, o cronică de familie intitulată *De neamul Leordenilor*. Spațiul cel mai larg revine aprigei Bogdana Leordeanu, cea care, în 1907, îl împușcase pe Țărâlungă, capul sătenilor răzvrățiți și, totodată, fratele ei natural! Gândul de acum al Bogdanei, când rușii se apropie amenințător de Iași, este de a fugi din țară cu un avion pe care i l-ar pune la dispoziție generalul Leordeanu. Asupra Iașului apasă amintirea teribilă a pogromului din 1941. Fiul Bogdanei, neprecopsitul Tony, se dovedește a fi fost și el un participant la

O cronică de familie

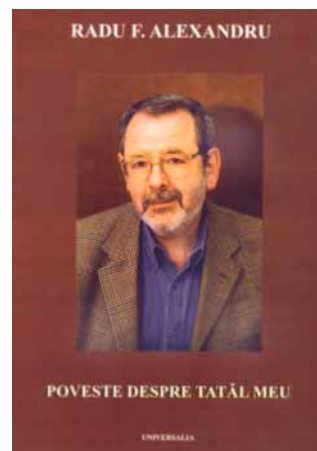

Cronica unui sfârșit amănat este o carte a dilemelor existențiale, a destinului frânt și a întrebărilor fără răspuns. Diversitatea tipologică și inventivitatea narativă susțin interesul lecturii, în pofida, uneori, a dialogurilor prea extinse. Romanul se adaugă unei ample opere de prozator, dramaturg și eseist, care i-a asigurat autorului ei aprecierea cititorilor și a criticii literare. Părăsind România în 1990, scriitorul s-a stabilit în Israel. Dar patria literaturii lui Alexandru Sever rămâne, în continuare, țara lui natală.

ȘTEFAN CAZIMIR

Temă cu variațiuni despre nevoia de iubire

Lansarea, la Editura „Mihail Sadoveanu”, a recentului volum de teatru „Poveste despre tatăl meu”, de Radu F. Alexandru (Editura Universalia, 2006), a avut ursitoare de prestigiu: directorul general al Editurii, *Doina Uricariu*, prof. univ. dr. *Manuela Cernat*, scriitorul *Dan Cristea*, care au urat drum bun pe scenele teatrelor celor trei piese ale autorului („Poveste despre tatăl meu”, „Recviem” și „Domnul Sisif”). A fost exprimată încrederea că eclipsa prin care trece, în prezent, producția literară de calitate va fi depășită. Autorul este cunoscut pentru curajul de a lansa filme incisive, cum a fost „La capătul liniei”, care nu și-a pierdut valoarea nici azi, a spus *Manuela Cernat*. Comparând teatrul lui Radu F. Alexandru cu teatrul de idei al lui Camil Petrescu, *Dan Cristea* a parafrazat aforismul despre teatrul celui din urmă, „câtă luciditate, atâta dramă”, rezumând actualul volum de teatru al lui R. F. Alexandru prin „câtă iubire, atâta existență”. Dar ceea ce ne-a făcut pe fiecare să „palpăm” emoțional textul a fost dublul recital *Maia Morgenstern - Mircea Albulescu*, care au interpretat un fragment din „Domnul Sisif”. Sunt două roluri complexe, în care personajele, El și Ea, la vârsta a treia, trăiesc sentimentul iubirii la modul adolescentin *din anii lor*, chiar dacă există protecția lucidă, uneori, sarcastică, datorată atâtor experiențe demoralizante. Sublinierea epocii se datorează faptului că, azi, adolescenții își cenzurează drastic tot ceea ce ține de sentiment, de frica ridicolului. Sunt piese în care dramele interioare sunt puternice, în care căutarea iubirii este concepută terapeutic, într-o lume a avalanșei informaționale, violenței, apatiei. Sunt metafore despre vină și remușcare, despre credința în împlinire prin refugiu în iubire, în universul familiei. (I.D.)

Poezia, ca... jurnal de front

Recentul volum al poetei Bianca Marcovici este intitulat *Cireșe amare sub katiușe*. Evident, este vorba de bombardamentele din Haifa, orașul în care locuiește poeta, produse de Hezbollah, care a utilizat armament din dotarea fostei armate sovietice, pe lângă alte dotări.

„În vremuri de război învinge poezia”, afirmă autoarea, contrazicând dictonul: „Când armele vorbesc, muzele tac”. Poate că are dreptate Bianca Marcovici, ar fi prea frumos.

Volumul se deschide cu un poem în franceză, *L'oeil de la parole* (netradus, deci destinat francofonilor), cu un moto din Al. Lungu. De fapt, originalul român a fost tradus de Clara Nor și Nicole Pottier. Titlul și textul sunt frumoase, iar ultimul cuvânt este „Shalom”. Urmează un ciclu de 40 de pagini - *Monolog pe o coardă* -, incluzând un poem dedicat regretatului Adam Simantov. Versurile Biancăi Marcovici respiră sinceritatea pe care i-o cunoaștem din volumele precedente (peste 20): „Prea târziu ne dăm seama că am fost învinși” (n.n. - să nu generalizăm, OK?). Ne cam necăjește un titlu: *Sarmale filosofale, dar Magia lehamitei* merge. Puși fiind pe critică, deși admirăm poezia autoarei, semnalăm și abuzarea de pluralul „noi, toți etc.”, înțelegând că stihuitorul se simte solidar cu noi, dar noi suntem foarte diversi. Remarcăm poemele *Pânză de păianjen*, *Poemul dedublării ș.a.* „Dumnezeu e femeie?” - este o întrebare pusă, probabil, cabalistului Moshe Idel. El știe, credem, răspunsul. Mai amintim: *Aș modela târziu!*, *Statuia libertății mele*, *Cireșe amare* (Emil Brumar ar avea o altă variantă). N-am

înțeles *Decor sumbru B. Fundoianu / Bianca* și datele 30.6.2006 / 2.4.1916. Ritmul și rimele poemului nu sunt ale lui Fundoianu, poate numai iubirea pentru nefericitul poet.

Multe poeme au aura intimității poetice, cum am găsit la Maria Banuș, de pildă. *Femeia din lut* este o inovație și o semnală. La fel și *Dihaiu* (nu aderăm, haiku este haiku). Urmează *Jurnal de război, din adăposturi, Povestiri, Note de lectură - Tel Aviv și Bio-bibliografie*.

„Jurnalul” are o valoare sentimentală și documentară, despre august 2006, o lună tragică pentru Israel și pentru orice evreu care iubește Israelul. „Povestirile” sunt, în bună parte, autobiografice, nu au legătură cu titlul volumului, nici cu poemele și „Jurnalul”, ele fiind destinate, probabil, unui viitor volum de proză, demn de o analiză separată. „Note de lectură” se referă la volumul anterior de poeme și regretăm că nu a fost inclusă și recenziile din „Realitatea Evreiască”, în care ne-am expus, cu sinceră admirație, opinia.

Bio-bibliografia, notele de la începutul cărții sunt impresionante (aparții, premii, opinii), dar Bianca Marcovici este, credem, destul de cunoscută ca să mai reia expunerea propriei activități.

Este o carte interesantă, singura obiecție majoră fiind amalgamarea poeziei cu proză, jurnal, note, ceea ce defavorizează impactul dorit de autoare. Ca vechi cititor și „doritor” (cum a spus chiar Bianca Marcovici) al cărților distinsei poete, îi urez în continuare succes și așteptăm noi cărți.

BORIS MARIAN

IMRE KERTÉSZ - „un autor pe care să-l citești la nesfârșit”

Samuel Tastet, directorul Editurii EST, este extrem de activ pe piața cărții românești, iar tematica abordată în cărțile acestei edituri sunt demne de atenția cititorilor dornici de a cunoaște adevărul istoric. Premiat cu Nobel în 2002, Imre Kertész are câteva cărți publicate la Editura EST: *În afara destinului*, *Eșecul*, *Lichidarea*, *Kadiș pentru copilul nenăscut*. Ne vom opri la această ultimă carte, originalul fiind publicat la Budapesta, în 1990, iar în traducerea românească a lui Paul Drumaru, în 2005.

Cuvintele admirative din titlul cronicii noastre îi aparțin lui Samuel Tastet și ele reflectă o realitate. Stilul lui Kertész este „special”, cartea pare scrisă dintr-o suflare, ca un poem în proză, ca un rugăciune ori un geamăt al unui supraviețuitor trecut prin încercări cumplite. Kertész, ca și Semprun, Primo Levi, a cunoscut direct Holocaustul, dar el, ca și cei doi confrăți menționați, sunt scriitori-artiști. Ei nu demonstrează ceva, nu demontează, cum fac istoricii, mecanismul unor evenimente. Ei exprimă ceea ce nu poate oricare martor să exprime: „A ajuns cu totul firesc ca instinctele noastre să funcționeze în contra propriilor noastre instincte”.

Naratorul își expune, într-un ritm abia perceptibil, cadrul și personajele: pădurea, camera de lucru, „ego”-ul, un partener de discuții, filosoful dr. Oblát, fosta soție. Descrierile sunt picturale, motivele aparent „avangardiste”, ca de exemplu „femeie cheală, în halat roșu, la oglindă”. Să nu uităm că avangardiștii au simțit printre primii că lumea se apropie de o catastrofă, grotescul fiind o expresie a disperării. Și, brusc, este amintit lagărul de la Auschwitz: „adică nu se poate găsi o explicație pentru ca Auschwitz să nu fi existat... Auschwitz plutea în aer... de veacuri întregi, ca un fruct întunecat”. Kertész face o paralelă între dostoievskianul Stavroghin și criminalul ajuns în vârful piramidei politice. Supraviețuitorul are o obsesie: „Acum se întorc nemții”. Este marea traumă, iar „nemții” nu sunt priviți aici ca etnie, ci ca o transfigurare a celor întâmplătoare. Scriitorul reia chiar cunoscutul vers al lui Celan: „Moartea este un meșter din Germania / are ochiul albastru” („Der Tod ist ein Meister aus Deutschland / sein Auge ist blau”). A se reține: „din Germania” (nu „german”, cum se traduce adesea), iar „ochiul este albastru” (nu „ochii”, la plural, personajul fiind mono-oftalmic, ca o efigie). Kertész vorbește de „boala Auschwitz” în fața căreia știința este neputincioasă, supraviețuitorul nu se poate vindeca. Scriitorul monologhează și, în același timp, discută cu „un copil ce nu s-a născut”. Este trecutul său, înghițit de anii Holocaustului.

